

ÍTÉLJ MEG ENGEM

G O B B Y F E H É R G Y U L A

Néha eszembe jut, hogy nyolcéves voltam, mikor először láttam a Sodrost. Először ötlöttek szemembe a part menti nehéz fűzfák, a nevüket akkor még nem ismertem, később tanultam meg Lajos bácsitól, ezek csigolyafüzek voltak, hajlékony ágú, a vizek fölé hajló, csupa göcsört és csupa görbeség, furcsa alakzatokat mintázó fák, amelyek nem szerettek egyedül. A holtág partján is csoportokba verődve álltak, mintha testükkel védenék egymást, mintha csak akkor érvényesülhetnének, ha tömegben lebzselnek a parton, mintha félnének a Duna mellett strázsáló nyárfáktól, a sokkal erősebb tölgyektől, meg a túlerőben levő kecskefüzektől, amelyek messzebbre virítottak minden más növénynél. A csigolyafüzek ága vesszőfonásra alkalmas, hajlékony és hosszú volt, bár csupán az első évében egyenes, később váratlan mellékhajtásokat eresztő, s a levelek nyele rövid, lemezük hosszúkás, lándzsás, hegyes csúcsú, széle finoman fűrészes, kissé szürkészöld színű, szabad szemmel is jól látható erezetű. A levelibékák imádják a csigolyafüzeket, egész telepetket létesítenek ágaik között, a Sodros hangja a füzeknek köszönhető. Sok ágat pusztítottam, mert szerettem fűzfasípot gyártani. Emlékszem, a síp hangja mindig visszhangot váltott ki, legtöbbször csak a békák válaszoltak rá, de időnként sikerült fölidegesítenem a fák árnyékába bújó horgászokat is, igen elmés szitkozódásban részesültem olykor.

Néha eszembe jut, hogy anyám nélkül nem voltam képes elaludni. A testvéreim gyávának, anyámasszony katonájának, szókimondóan kis hülyének, máskor kukacnak, féregnek, bömbinek meg visító malacnak

neveztek engem, de akármennyire is igyekeztem katonásan tartani magam, félálomban mindig anyám karjának hűvösét kívántam meg, s ha nem volt a közelben, ha nem simíthattam végig rajta a kezem, akkor kitört rajtam a sírás. Ezt sem megakadályozni, sem áthidalni meg nem tanultam, s ezen nem segített sem a szidás, sem a kedveskedés, anyám karja nélkül el voltam veszve, anyám karja nélkül nem jött álom a szememre, anyám karja nélkül nem létezhettem. Legalábbis akkor úgy éreztem. Ma inkább az hiányzik, hogy nem emlékszem elég gyakran anyám karjára. Nem is álmodom róla, nem is kívánom hűvösét, nem is nyúlok utána félálomban. Talán többet kellene emlékeznünk anyánkra, ha békés életet akarnánk élni.

Néha eszembe jut, a nyári nap pászmákat küld a tölgyfák tövébe. A fák lombozata sötétzöld, alattuk szederindák fonják be az aljzatot, a nap sugarai meg sárgák. Kévéikben meglátszik minden szemcse, kévéikben futkározni kezdenek a befogott pókok, kévéikben külön élet, egy külön világ sajátos élete indul meg, amit úgy lehet tanulmányozni, mint az iskolai laboratóriumban a mikroszkóp alá helyezett metszeteket, s a nap szeme a mi figyelő szemünk elé rakja a részleteket. Emlékszem, órákig néztem az erdő parányainak világát, ezt a különleges világot, amely azonnal elbújt, amint a nap másfelé fordította fényét.

Néha eszembe jut, milyen hangosan köhögött Lajos bácsi. Alacsony, kockás állú ember volt, leginkább mozdulatlanul üldögélt a Kövesben levő háza előtt. Botjával rajzolt a homokba. A bot nem követett meghatározható jeleket, rajza összevisszaság volt, egy szétbomló élet kusza nyoma. Lajos bácsi csupán unalmát építette bele. Ült a széken, vigyázta a Köves házait, őrizte a csónakokat, és várta a halált. Néha úgy képzeltem, hogy vannak még kívánságai, néha szerettem volna, ha kér tőlem valamit, de ő senkitől se várt semmit, kívánságai sem voltak, rajzolgatott a homokba, és türelmes volt. Istenem, de türelmes volt. Ezt azóta sem értem, ezt csak a halálos betegek képesek megérteni, mi többiek ezt csupán nézni vagyunk képesek, de fölfogni sohasem. Még az orvosok vagy a betegápoló nővérek sem, ők is ámultan nézik a jelenséget. Lajos bácsi már akkor együtt élt a halálával, talán ettől fogta el ez a végtelen türelem. Orvosi tanácsra jött el ide a Duna menti erdőbe, minden megélt tavasz, minden átélt ősz ajándék lehetett számára, a bot hegye ezért járt céltalanul a homokban. Köhögött, s lassan már élvezni is kezdte, hogy másokat zavar a köhögése. E köhögés számára az egyetlen adott

életforma volt. E köhögés nélkül számára már csak az örökös csend adatott meg. E köhögés volt az ő beleszólása az élők világába, a világ folyásába, s ezért egy cseppet sem szégyellte, nem is takargatta, nem is fékezte ezt a köhögést. Köhögött akkor is, ha fontos dolgokról esett szó körülötte, köhögött akkor is, ha egyedül maradt, köhögött mindig, mert hajtotta a tüdeje. Beleköhögött a kártyázók zajába, beleköhögött a felesége magyarázataiba, beleköhögött a mennydörgésbe is. Lajos bácsi köhögése nélkül nem létezett volna a Köves, s amint nem köhögött többé, meg is változott a világ. Lajos bácsi köhögése hozzátartozott a gyerekkoromhoz. Lajos bácsi köhögése idegenforgalmi érdekessége volt az újvidéki Duna partnak, s úgy emlékszem rá, mint egy hangversenyre. Emlékszem, zavart és idegesített ez a köhögés, de ahányszor eszembe jut, mindig melegség önti el a szívemet.

Néha eszembe jut, mikor a városba érkeztem, jártak a villamosok. Figyeltem a fény kék villanását a huzalokon. A kocka formájú kocsi zötyögött a görbe síneken, ha kanyarba ért, csikorgott is hangosan, az első gondolatom az volt, ezekben a házakban nem lehet aludni, aki itt ágyba fekszik, csak a kék fény villogását bámulhatja a falakon, a zaj kiűzi az álmot a szeméből. Azt is gondoltam, szerencsém, hogy jó messzire lakunk a villamosoktól, nem kell küzdenem velük. Úgy csörömpöltek végig az utcán, mint hatalmas gépsárkányok, szájuk benyelte az embereket, a következő sarkon helyettük másokat köpött ki. Az rémisztett leginkább, hogy úgy tűnt, sohasem nyugszanak meg, ha egyik eltűnt a kanyarban, már jött is a másik, közlekedésük végtelen folyam volt. Aztán anyám engem is föltuszkolt a sárga kocsi lépcsőjén, az ajtó bezárult, s éreztem az emberek melegét, mindenki igyekezett valahova, a villamos segítette sietségüket, jól érezték magukat benne, nem féltek a hatalmas fémtesttől, ez engem is megnyugtatott. A kék fény a gyorsaságot jelentette, a csörömpölés a haladást. Belenyugodtam, akár a többiek, hogy a gyorsaság és a haladás hatalmas csörömpöléssel és drabális vasdarakba kapaszkodással jár.

Néha eszembe jutnak a partifecskék. A Macska-szigettel szemben levő part homokjában száz és száz fészük volt. A futaki szállások macskáinak kedvenc kirándulási helye. Már áprilisban megérkeztek, nagy csirregés közepette osztozkodtak a régi üregeken, a fiatalok nekiláttak új lyukat fúrni. Merőleges járatot véstek a leomlott falba, apró csőrükkel fáradhatatlanul hordták a cseppnyi homokot, nem is törődtek vele, hogy

a laza anyag néha beomlik, ők minden alkalommal újakezdték a járat építését, s végül diadalmaskodtak, a másfél méter hosszú folyosó elkészült, hozzáfoghattak a benti fészek kialakításához. Órákig néztem, amint hordták messziről a fűszálakat, a galamboktól szerzett tollakat, néha még rongydarabokat is szereztek, valószínűleg a víz partjáról vagy a környező szállások szemétdombjáról. A partifecskeké tollazata kissé barnább volt a füstifecskekénél, de túl nagy különbséget nem lehetett megállapítani köztük. Sokáig néztem őket, s lassan meggyőződésemmé vált, hogy nálunk a füstifecskeké se szégyenlenek lyukat fúrni a homokfalba, piros tokájuk, jellegzetes ollós farkuk bizonyította, hogy ők más nemzetségből valók, mégis ott sűrögtek-forogtak a partifecskeké birodalmában. A látvány akkor volt legerdekesebb, mikor a tojók megtojták négy-öt tojásukat, akkor a fecsképár fölváltva indult vadászatra, rettentő erőfeszítést tettek, emberi szemmel nézve szinte érthetetlen erőfeszítést. Sűrögtek, forogtak, a lyukból ki-be szálltak, csirregtek, pityegtek, farkukat billegették, s fogdosták, hihetetlen mennyiségben fogdosták a szúnyogokat, muslincákat, legyeket. Emberi ész el nem tudja képzelni, mennyi légy, mennyi röpülő állatka lehet a levegőben, ha a fecskék rohamunkája sem képes kiirtani őket.

Néha eszembe jut, ültem az udvaron, apámtól kapott falovacskámmal játszottam, mikor megjelent a kapu előtt egy katonaruhás ember. Felém fordult, és a lécek közti résen át bámult rám. Arca nem tükrözött érzelmeket, arca csupán fáradt volt, megkínzott, kissé sűrke is. A hátán zöldessűrke zsákot hordozott, nem sok holmit gyanítottam benne, megjelenése sem vallott gazdagságra. Nem szólt hozzám, de kinyitotta a kaput, s az udvarra lépett. Szaladtam volna anyámhoz, hogy szóljak neki az idegen bejöveteléről, de mögöttem kicsapódott a konyha ajtaja, s anyám futott ki rajta. Csak egy pillanatig nézték egymást a katonával, aztán egymás karjába omlottak. Én is odaszaladtam, hogy szükség esetén segítsék anyámnak, de nem volt szükség rá, hiszen a boldogság hangján jajgatott. Édes kisfiam. Mondta. Édes kisfiam, csakhogy megjöttél. A katonaruhás többször arcon csókolta anyámat, s ő viszonzta a csókokat. Tehetetlenül álltam mellettük, s nem sokat számított, hogy anyám odaszólt. Ő a te bátyád. Mondta. Ő az én katonafiam. Nemigen értettem, mit is akar mondani, de a mozdulatok, a belőlük áradó érzelmek meggyőztek róla, semmit sem kell tennem. Néha eszembe jut, mikor hazaeért a bátyám, azt hittem, majd meg fogom ismerni közelebből. Később

barátokat szereztem, még később barátnőket is, de a bátyámra nézve mindig a zöldesszürke egyenruhát láttam, ami annyira elidegenített tőle. Mintha örökkön-örökké magán hordta volna azt az egyenruhát, mintha mindig a kerítés lécei közül bámult volna rám, mintha a hátán levehetetlenül ott hordta volna szegényes kis batyuját. Mintha mindig csodálkoznom kellett volna azon, hogy anyám mennyire szereti, pedig váratlanul toppant be az udvarunkra. Beállított, és anyám csókolgatni kezdte, pedig nem is hívta senki. Ha nem vált számomra még inkább idegenné, azt csak anyám csókjainak köszönhette. Megfáradt arcán anyám csókjainak nyomát éreztem sokszor.

Néha eszembe jut az a nyári délelőtt, mikor a girhes kántor megkért, hogy én játsszam a kíséretet a zsoltárok alatt. Olyan büszke voltam magamra, hogy majd szétpukkadtam a gőgtől. Nem is sejtettem, hogy miért volt szüksége szolgálatkészségemre. Az sem vált gyanússá, hogy a fekete kendős Terka néni felmászott hozzánk, pedig máskor mindig lenn maradt a padsorban a szomszédasszonyokkal. Kissé zavart a jelenléte, féltem, nyikorogni fog a kezem alatt a harmónium, idegesített volna, ha belémbámul, de mikor láttam, hogy szerényen hátul marad a lépcsőfölgjártnál, el is feledkeztem róla, mit keres. Reszketve vártam az istentisztelet kezdetét, szerettem volna, ha valamiképpen észreveszik, hogy én szolgáltatom a zenét, bár a kántor megmagyarázta, hogy csak akkor számíthatok a hálájára, ha éppen úgy eljátszom a dallamokat, ahogy ő tenné. Márpedig ez azt jelentette, hogy senki se fedezze fel a cserét. A kántor nagy hatással volt rám. Szinte mindenben különbözött az általam ismert emberektől. Például nem volt rendes állása. Nem volt sem háza, sem lakása. Nem volt felesége. Pontosabban, saját magyarázata szerint négy felesége volt különböző városokban, de állítólag mind a négytől elvált. Ahogy ő mondta, „özvegyember” volt. Nem volt rendes állása, abból élt, amit a templomokban keresett. Meg abból, hogy az Isten mindig gondot visel az ég madárkájáról. Tetszett nekem ez a magyarázat. Mindeddig azt tapasztaltam, hogy az ég madárkái keserves munkával szedik össze azt a kevés legyecskét, muslincát, menekülő szúnyogot, amit fogyasztanak. Kénytelen voltam utánanézni a Bibliában, mire gondol, mikor „az Ég madárkájáról” beszél. Meg is találtam azt a részt, amely szerint azt mondta Jézus: Nézzétek meg az égi madarakat: nem vetnek, nem is aratnak, csűrben sem takarítanak, és mennyei Atyátok eltartja őket. Hát az én kántorom hasonló égi madár volt. Nem vetett,

nem is aratott, s igaz, elég girhes volt, de a mennyei Atya eltartotta valamiképpen. S ahogy az események igazolták, nemcsak eltartotta, hanem még meg is ajándékozta ezzel-azzal. Amíg én muzsikáltam, addig a fekete kendős a kegyeivel ajándékozta meg a hátam mögött. Mikor az ének utolsó hangja is elhallgatott, az én hátam mögül még mindig hallatszottak hangok. Annyira meglepődtem, hogy önkéntelenül is hátrafordultam, így azt láttam, hogy az asszony behunyt szemmel görbed előre, s a hátához tapadva bökdösi tomporát a kántor úr. Nem figyeltek sem énrám, sem a zenére. Saját dallamukat követték immár. A kántor szeme tágra meredt, de nem hiszem, hogy bármit is látott volna a világból. Mindkét keze az asszony csípejét ragadta meg, görcsösen kapaszkodott bele, ütemesen rángatta előre s hátra. Az asszony magába zárult, nem érdekelte sem a templom, sem a zene, sem a zoltár. Szája tátva maradt, kissé lihegett. Úgy láttam, arcvonásai kisimultak, mintha megfiatalodott volna. A szoknyája picit felcsúszott, nem sokat, mindössze a térdét láttam, s a térdkalács fölötti kerekedni kezdő comb részletét. Annyira elálmélkodtam a látványon, hogy lenn a tiszteletes úr kétszer is elismételte a következő zoltár számát, mire észbe kaptam, hogy rajtam a sor, muzsikálni kell. Ráfeküdtem hát a billentyűzetre, de azért időnként hátralestem, mi történik a lépcsőföjljártnál. Derekasan kitett magáért a kántor. Az asszony egyre hevesebben lihegett. A zoltár felénél már ő is énekelt. Valami ismeretlen dallamot. Olyat, amilyent én még nem hallottam, de ami engem is felizgatott, és zavarba hozott. Ütemesen énekelt, a hangja időnként magasba szárnyalt. Azt hiszem, énekével a kántort biztatta, mert az egyre hevesebben munkálkodott, arcán rángatóztak az izmok, mozdulatai is gyorsultak, s mikor végre hátrafordulhattam, hogy megtekintsem őket, mindketten magukról megfeledkezve, egy ütemben rángatóztak. Odalenn csend volt, a pap éppen a Bibliát lapozgatta, kereste a prédikációhoz elrendelt szöveget, a hátam mögött pedig a kántor nyögni kezdett, ami a templom csendjében szinte visszahangzott. A pap végre megtalálta a keresett idézetet, föl is olvasta. Mert tágas az a kapu, és széles az az út, amely a kárhozatba visz, és sokan vannak, akik azon járnak. Mondta a tiszteletes úr. Mert szoros az a kapu, és keskeny az az út, amely az életre visz, és kevesen vannak, akik megtalálják. Ezt mondta a tiszteletes úr, és hozzáfogott a prédikációhoz. Közben a csendben sírni kezdett a hátam mögött az asszony, egyhangú,

de átható sírással. Olyan hangon, mint egy kisgyerek. A szája nyitva volt. A nyögés és ismétlődő panasz nyitott szájából áradt, s mögötte a kántor kiöltötte a nyelvét. Azt hittem, le akarja harapni a nyelvét, mert közben összeszorította az ajkát, de nem történt semmi, csak mozdulataival kísérte az asszony jajkiáltásait. A templomban mindenki fülelni kezdett, a tiszteletes úr rosszállóan csóválta a fejét, de azért hozzáfogott a prédikációhoz, amely biztosan érdekes és tanulságos volt, de én a kántort meg a nőt figyeltem, akik éppen hirtelen lelassultak, s úgy mozogtak, mintha egy nagy hintán üldögéltek volna, s az a hinta arra kényszerítette volna őket, hogy lassú, de hirtelen változó irányú mozdulatokat tegyenek. Az asszony hörögni kezdett, a férfi pedig kinyitotta csukott szemét. Nem látott semmit, de maga elé meredt, aztán jobb kezét becsúsztatta az asszony szoknyája alá. Kíváncsian figyeltem, mit is matat ottan, de keveset láttam belőle, egyedül azt jegyeztem meg, hogy ütemesen simogatta az asszony hasát. A templomban közben visszhangoztak a tiszteletes úr szavai a keskeny útról, valamint a szoros kapuról, s ebből mindenki levonhatta a neki megfelelő tanulságot, ha volt elég esze hozzá. Magamról elfeledkezve bámultam a hátam mögött történeteket, egész addig, amíg a kántor rám nem tekintett, és rám nem kacsintott. Hasát még mindig az asszony hátához szorította, de tekintete már a megszokott tréfás kedvről tanúskodott. A nő szája még mindig nyitva volt, szuszogása lassan természetessé változott. Amikor fölnézett, pillantása rámesett, s én ettől zavarba jöttem, elfordultam tőlük. Hallottam a ruha suhogását, valamivel dörzsölték magukat, mintha törülköztek volna. Lehajtottam a fejem, és a hónom alatt kíséreltem meg hátrasan-dítani. A kántor az asszony arcát simogatta, az meg a szoknya alatt matatott. Hallatszott, hogy a pap éppen a kárhózzal fenyegeti a híveket, és én jobbnak láttam a gyülekezet felé fordulni. A billentyűk vádlón meredtek rám, hirtelen remegni kezdett a kezem, és én hálás voltam a tiszteletes úrnak, hogy mindig hosszasan prédikál, így nem volt szükség zenei tudásomra jó ideig. A kántor meg a fekete kendős asszony valamit sutyorogtak, nekem meg nem jutott semmi eszembe, csak bámultam magam elé, s aztán azon kezdtem morfondírozni, milyen botrány keletkezne, ha elkezdeném játszani a Csónak a Tiszán című népszerű sláger dallamát, s akkor mindenki látná, hogy aznap nem a kántor, hanem én voltam a főzenész, de viszont akkor lemondanék a következő vasárnapok izgalmáról, márpedig a kántor azt ígérte, hogy számomra is lesz

haszna, ha együttműködök vele. Még nem tudhattam, hogy mire gondolt, de ez érdekelt, s belepirosodtam a gondolatba, esetleg nekem kell hátramenni valakivel a lépcsőfeljárathoz. Nem tudtam volna mit kezdeni az illetővel, de már maga a gondolat is izgalmat okozott. Néha eszembe jut a kántor arca, miközben arról beszél, hogy majd cserélkezünk a lépcsőfeljárónál. Ettől ő is kipirosodott, egy pillanatra lehunyta a szemét, számomra is hihetővé vált a lehetőség. Elképzelttem magam, hogy én szorítom a hasam egy asszony kidüllesztett hátsó feléhez, nevetni jött meg a kedvem, mert nem tudtam, miért kellene kiöntenem a nyelvemet. A tiszteletes úr nem kérdezett a következő héten semmit, de bejelentette, hogy kántorunk sajnos megbetegedett, aztán udvariasan megkért, hogy fáradjak föl a harmóniumhoz. Miközben muzsikáltam, az volt az érzésem, hogy valaki figyel. Hátrafordultam, hogy meglássam, ki az, mert úgy képzeltem, ott áll a följárónál a fekete kendős asszony, de hiába leskeltem hátra a vállam fölött, egyszer sem láttam meg senkit. A hangszer úgy szólt a kezem alatt, mint egy beteg macska, de nem panaszkodott senki. A következő vasárnap egy kövér asszony foglalta el a kántor helyét a karzaton.

Néha eszembe jut, hogy Pálinkásék udvarán két rozsdás traktor állt. Egyiknek sem volt egészben a motorja, mindkettőt felemás állapotban húzták a helyére. A környékbeli gyerekek mind ezeken tanulták meg alapvető ismereteiket a mezőgazdasági gépekről. A csupa vas Cormick-traktor tulajdonképpen muzeális értéket képviselt, de ezt senki sem tudta róla. Elülső kerekeiről is lehámozta az idő a tömött gumit, a hátsó kerekei meg eleve gumi nélkül készültek, hatalmas fogazatuk rémisztő volt, sárkányfogakra hasonlított, azt az érzést keltette az emberben, hogy velük akármilyen akadályon keresztül tapos a gép. Azon mindig csodálkoztam, hogy ez a vasszörnyeteg nem süllyedt el a földben. Ettől függetlenül a többiekkel együtt vidáman ugráltam a tetején, megkísérreltem elforgatni a kormányát, tapisgáltam a kapcsolópedált, és úgy rángattam az erőátvivőt, mintha anyám fakanala lett volna. A másik traktor valamivel újabb volt, annak a kerekeiről csak mostanság kezdett lerohadni a gumi, nem is nyújtott olyan élvezetet, mint a régebbi gép. Mellettük vasekék sora állt, az ekéket különösen szerette Pálinkás bácsi, belőlük volt négy vagy öt darab, de ami az őrzésüket vagy kezelésüket illeti, ugyanúgy bánt velük, mint az erőgépekkel, vagyis az udvarára cipelte őket, aztán elfeledkezett róluk. Pityókás fejjel odaült néha

melléjük, azon sírdogált, hogy még mindig nem volt ideje rendbe tenni őket, pedig megérdemelnék. Ha észrevette, hogy figyeljük, vagy észrevette, hogy meg is hallgatjuk szavait, rögtön arról kezdett mesélni, hogy a gépeket úgy kell szeretni, mintha élőlények lennének. Ez volt kedvenc témája az öregnek, s el is fogadtuk volna alapelvnek, ha tartja magát hozzá, de az az igazság, hogy mit sem törődött az udvaron rozsdásodó masinákkal, elvben szerette őket, gyakorlatban hozzájuk sem nyúlt. Mi gyerekek viszont addig ugráltunk rajtuk, amíg el nem zavartak bennünket onnan, ami gyakran megtörtént, mert a két Pálinkás-fiú gyorsan megunt a zajongásunkat, azon kívül elégük lett abból is, hogy figyelemmel kísérjük a családi életüket, kirohantak az udvarra, és elkiáltották magukat: Banda! Mire az egész gyereksereg lélekszakadva futott ki a kerítésen túlra, senki sem kívánta a Pálinkás-fiúk híres öklét közelebből megismerni. Ha jól számoltam, azok a traktorok, az ekék meg a tárcsák legalább húsz évig álltak ott egy helyben, ez alatt az idő alatt senki sem nyúlt hozzájuk, de gyerekek egész sora kapott alkalmat, hogy közelebbi ismeretségbe kerüljön velük. Pálinkás úr esténként ott üldögélt gépei mellett, néha szlovák, néha meg magyar népdalokat énekelt, s csak akkor hallgatott el, ha valamelyik szomszéd nagyon elunta abajgatását, és ráförmedt, hogy tűnjön már a fenébe. Akkor sértődötten elhallgatott, csöndesen sírdogált, és a sírdogálást akkor sem hagyta abba, ha a felesége vagy valamelyik fia emiatt leszidta. Ha nem következik be az ezerkilencszázhatvanötben megért nagy árvíz, amely elérte Pálinkásék udvarát is, a régi gépek még mindig ott állnának a töltés oldalában.

Néha eszembe jut, mennyire vártam a fagyaltosokat. Két albán cukrász küldte a segédeit háromkerekű targoncával árusítani a mi utcánkba. Egyiküknek kis csengettyűi voltak, s ha megjelent a saroknál, már messziről hallatszott jövetele. Ilyenkor izgalom támadt a gyerekek között, az anyukák elérhetetlen magányba húzódtak, a könnyörgés, elutasítás, magyarázkodás hangjai töltötték be az udvarokat. Rendszerint a gyerekek győztek, s a cukrászsegéd mosolyogva osztogatta a háromfajta fagyalt óvatosan adagolt gombócait. A másik árus saját torkát használta, ha megérkezett. Furcsa torokhangon kántált, szerbül és magyarul is kiabálta, hogy fagyaltot hozott, ha tréfálni akart, ugyanezt elmondta albánul is. Mikor leemelték a targonca hűtőszekrényének a fedelét, szinte mindent elárasztott a vanília meg a kakaó szaga. Azt hiszem, ez az esemény megért minden pénzt, a gyerekekre nagyobb hatással volt,

mint a gyorsan olvadó gombócok nyalogatása. Az élvezetet csak az fokozhatta, ha valakinek egy parát sem adtak, s odaállt könyörögni egy-egy nyalásért a többiek mellé. Ez külön örömet okozott a boldog vásárlóknak, igyekezett is mindegyik minél tovább húzni a fagyalt olvadását, de hát ennek is megvolt a maga ideje, a gombóc végül csöpögni, fogyni, lazulni kezdett, s ha a tulajdonos nem akarta, hogy semmivé váljon, meg kellett ennie. Az utcán az elbiciklizett cukrász után még sokáig terjengett a fagyalt édeskés illata.

Néha eszembe jut az a megsárgult tajtékpipa a konyhaasztalon. Anyám sokáig nézegette, aztán kijelentette, hogy a kredence teszi, tegyen vele apám, amit akar, ha megjön. Szívem szerint kidobnám. Mondta. Olyan bűdös, mint a hétfene. Éppen eleget mérgeledtem miatta. A zsörtölődésre mintha ma is emlékeznék. Öregapám csontos keze szorosán markolja a pipa fejét, úgy szorítja, mintha valaki ki akarná ragadni a tenyeréből. Közben halkan dörmög. Sohasem érteni, mit mond, de azt folyamatosan mondja, s ha szünetet tart, az csak azért van, mert időnként köp egyet. Anyám ilyenkor fölsikolt. A konyha. Mondja. A tisztára mosott padló. A kredenc ajtaja. A macska háta. A gyerek lába. Az asztalfiók. A vekkeróra. A lámpa. Az átkozott pipa. Az az átkozott pipa. A pipa szagára ma is emlékszem. A vágott dohányra. Az asztalon újságpapír, rajta leveles dohány. Aztán működni kezd a nagykés, apró szalagocskák válnak le a levelekről, úgy kígyóznak, mint torz giliszták. Öregapám szuszog munka közben, de akármennyire is szuszog, a tajtékpipa ott van a szájában. Előre élvezi a friss dohány eljövendő füstjét. Aztán ott hever a pipa az asztalon. Nincs gazdája, csak anyám kerülgeti. Nincs az öreg kéz kidudorodó kék ereivel, hogy rákulcsolódjon a sárga tajtékra. Aztán az asztalról átviszi anyám a kredence. Ott láttam utoljára. Elnyúlt, a szára kopott volt, az öble fekete, a szipókája foltos, mintha rászáradt volna a nyál. Magatehetetlenül feküdt. Hidegen. Mozdatlanul. Már nem tartozott a mi világunkba.

Néha eszembe jut, mennyit vakaróztam a csipkebogyók miatt. Versenyeztünk, ki szed belőle többet a kosárba. Tudtam, hogy vigyázni kell, a bokor ágai egyre-másra lehajlanak, tüskések, kegyetlenül szúrnak. De akármennyire is igyekeztem, az ágak mégis belémkapaszkodtak, a hegyes tövisek megkarcoltak, ingem megtépték, kezem feje és a karom napokig őrizte nyomukat. Tudtam, hogy a bogyó belseje apró szőröcskéket rejteget, de soha nem álltam meg, hogy ne tépjem föl a termést. Pucol-

gattam, fújogattam, kaparásztam a belső oldalát, hogy megszabaduljak a szőröcskéktől, szerettem a bogyo édeskés, savanykás ízét, de vigyázhattam kedvemre, a gonosz szálkák mindig elbújtak szemem elől, aztán krahácsoltam, köpködtem még órák múlva is. Anyám azt szerette, ha teleszedem a kosarat. Kiterítette a fáskamra tetejére a bogyókat, szárította őket, télen teát főzött belőlük. Szerettem a tea ízét, de mindannyiszor krahácsolni kezdtem tőle. Az volt az érzésem, hogy a szűrős szőröcskék a torkomba kerültek, kaparják, ingerlik, szúrják a torkomat. Titokban a vödörbe lötyyintettem a maradék teát.

Néha eszembe jut, milyen nagyon szerettem a nyári estéket. A szüleim kiültek a ház elé a szomszédokkal, mi meg bújócskáztunk. A sötétben minden bokor, minden karó, minden házfal különössé és titokzatossá változott. Mintha idegen világba csöppentünk volna. Olyan idegen világba, amelyből minden erőfeszítés nélkül hazakerülünk. Ha az öregek megengedték volna, úgy éreztük, akár hajnalig tarthatott volna a játék. A fél fülem azonban mindig a beszélőknél volt. Ha pletykáztak, lehalakították a hangjukat. Néha csupán suttogtak. Igyekeztem a közelben settenkedni, mert tudtam, hogy akkor hangzanak el a legérdekesebb dolgok. Nem minden szót hallottam, de így is rengeteg dolgot megtudtam a tanító néniről, a lakatosról, a papról. A többiek kiabáltak rám, hol vagyok. Félő volt, hogy anyám is rámripakodik. De a kíváncsiság erősebb volt a félelemnél. Leginkább a legközelebbi bokor, esetleg a házunk előtti villanykaró volt a bűvőhelyem. Sokért nem adtam volna, ha minden egyes szót hallok, de csak mondatrészek jutottak el hozzám. Lehet, hogy így még érdekesebbekké váltak a hallott történetek. Mikor beterelek bennünket a házba, még sokáig képzelődtem a hallottakon. Úgy éreztem, ki kell egészítenem a meséket. Elalvás előtt a paplan alá húzódtam, és eljátszottam az elemekkel. Azt hiszem, a képzeletem még kalandosabbá, furcsábbá, izgalmasabbá alakította az én esti meséimet, mint amilyenek a valóságban lehettek. A paplan alatti világ egyensúlyozta a mindennapok egyhangúságát.

Néha eszembe jut az a pici kristály, amiből rádiókészüléket készítettem. Lapos tányérra tettem, egy tűt kötöttem össze a fülhallgatóval, olyan egyszerű volt az egész, mint egy zsíros kenyér elkészítése, aztán a fülemhez szorítottam a fülhallgatót, és megszólalt az Újvidéki Rádió. Egész este hallgattam az adást, akármilyen volt is műsoron. Később vettem egy keresőt is, beiktattam a fülhallgató és a tű közé, akkor már tudtam

fogni a Kossuth rádiót is meg a Belgrádi Rádiót. Az a picis kristály tette lehetővé a játékot, a lapos tányér adta az alapot, két évig szórakoztam éjjelente velük. Ha nem szerzem meg őket, sokkal unalmasabban alakult az életem, sokkal kevesebbet tudok meg a világról. Ma is hálás vagyok a szomszéd Pityunak, hogy rámsózta azt a kicsi kis kristálydarabkát.

Néha eszembe jut a gát. Az ablakunkból éppen a gátra lehetett kilátni. A gáton mindig történt valami érdekes. Leginkább azt figyeltem, ki halad a Köves felé, de néha az is érdekes volt, ki jön onnan a városba, vagy ki megy át a Kis-Duna felé. Láttam ott a tornatanárt az egyik nyolcadikos lánnyal, láttam Lajos bácsit, aki a heti söradagot cipelte egy targoncán, láttam a Tragacsot, aki részegen körözött a kerékpáron, és láttam Giricet, aki lovas kocsival igyekezett munkába. A gát általános szórakozást nyújtott nekem. Ha meguntam a leskelődést, magam szaladtam ki a gátra, ott futkosni, lepkét fogni, járókelőkkel beszélgetni mindig lehetett.

Néha eszembe jut az a villanós kés. Ott álltam két méterre a legényektől, mikor Karcsi előrántotta a kését. A felnőttek közül se gondolt rá senki, hogy majd ilyesmi történik. A legények azon vitatkoztak, hogy melyik jobb csapat, a Vojvodina vagy a Partizan. A kérdés csupán szónokinak tűnt, olyan kérdésnek, amilyen mindig fölmerült, ha egy csapat kamasz összeállt beszélgetni. Jól el lehetett szórakozni ezen, senki sem vette túl komolyan, senki sem tulajdonított neki életbevágó fontosságot. Csak akkor kezdtek el kapkodni, mikor Petyi lehanyatlott, hörögni kezdett, lábait rázta, megszűnt lélegezni. De akkor már késő volt. Szemem előtt villant a kés. Röviden, gonoszul, végleg. Egy mozdulat volt, és Petyi belehalt. Egy mozdulat volt, és Karcsi évekre a börtönbe került. Akkor megtanultam, hogy ne viseljek kést az övemben. A késnek célja van. A késnek haszna van. A késnek éle van. Hegye. Sorsa. A kés gyorsan dönt, és döntése örök időkre szól. Később mindig féltem a késtől. Az a villanó kés megtanított rá, hogy a túl gyors döntés halálos lehet. Az a villanás megtanított rá, hogy meghallgassak másokat is. Az a hörgés megtanított rá, hogy figyeljek mások szavaira. A kés fegyver, s fegyvert csak akkor kell fogni, ha életedre támadnak. Vajon szükséged van-e fegyverre? Ezen csak később kezdtem el gondolkodni.

Néha eszembe jut, mennyire szerettem az óra ketyegését. Apám minden este felhúzta az órát. Közönséges vekkeróra volt, hazai gyártmányú, talán zemuni Insa. A konyhában lógott egy régebbi óra is, az

még a magyar időkből való volt, azt súlyok működtették, az nem is ketyegett. Az Insa ketyegett, engem háziállatra emlékeztetett, szorgalmas, aránylag csendes, megbízható állatra, amely a család életéhez tartozik. Csak akkor nem szerettem, mikor csörgött. Ha apám reggeles volt, akkor az Insa hajnalban visítani kezdett. Kellemetlen, éles hangja volt, olyan, amiről azt szokták mondani, hogy felkelti a halottakat is. Szóval, éppen megfelelő. Éjjel, ha felébredtem, szerettem hallgatni egyenletes ketyegését, megnyugtatót, ahogy a kiskutyákat megnyugtatta anyjuk szívzöreje, ahogy a kiscsirkéket megnyugtatta anyjuk kotyogása. Néha percekig hallgattam ezt a ketyegést, aztán boldogan konstatáltam, hogy megbízhatóan egyenletes, egész biztosan folytatódik, alhatok tovább. Nyugodt éjszakáimat köszönhetem a ketyegésnek. Ma is hálás vagyok érte. Ezért nem állom ki az elemes órákat, ezért szeretem, ha az éjjeliszekevényen egész nap halkán, de állhatatosan ketyeg a régi vekker.

Néha eszembe jut a vörösbegek rémülete, mikor a Marci macska megközelítette a fészket. Azt hitték, hogy az áfonyabokor aljában teljesen védettek lesznek. Sűrűre szőtték a fészket, volt abban moha is, meg gyökerek, ágacskák, szőr, fűcsomó, madártoll, olyan volt, mint egy vörösbege-álm, mint egy vörösbege-palota, kicsi kastély a fiókák részére. Aztán a Marci mégis kiszagolta, hol kell vadászni. A tojó egészen megvadult a macska közeledtére. Hisztérikusan támadott. Veszélyesen közel szállt a macska fejéhez. Szinte lecsapott rá, pirregett, csapkodott a szárnyával, minden tőle telhetőt megtett, hogy elcsalogassa a fészek közeléből. Párja is hetvenkedett, de ő félannyira sem közelítette meg a vadászt. Elzavartam a macskát, de a továbbiakban tehetetlen voltam. Sajnálkozva néztem, mennyire örülnek a pillanatnyi békének a madarak. Tudtam, Marci nem felejt el, hol lelhet zsákmányra. A vörösbegek sorsa megpecsételődött, s én tehetetlenül szemlélhettem csupán, mi történik. Mégcsak nem is szemlélhettem. A macska a fészek közelébe sem jött, amíg én ott ólálkodtam. A kicsinyek kivégzését elhalasztottuk az éjszakai órákra. Napokig úgy néztem a macskára, mint egy kegyetlen hóhérra néz az ember. Hiába. A természet törvényeivel szemben tehetetlen voltam. Sem a macskára nem hathattam, sem a vörösbegeket nem költöztethettem sehova. Éjszaka mélyebbre fúrta a fejem a párnába, mert a madarak kétségbeesett sikoltozását hallottam.

Néha eszembe jut az a fekete mozdony a régi állomáson. Anyám odacipelt, mert nagyon köhögtem. Meg volt győződve róla, hogy a

mozdony keserű füstje jót tesz a torokfájásomnak. Ki is gyógyultam két nap múlva. Apám szerint az orvos által kiírt gyógyszer segített rajtam, anyám esküdözött, hogy a mozdony füstje hajtotta ki a fájdalmat belőlem. A mozdonytól nem féltam, tudtam, hogy valamiképpen nekem segít. Fekete volt és hatalmas. Az oldala úgy fénylett, mintha belakkozták volna. Az oldalán víz csordogált lefelé, a segéd valószínűleg túltöltötte a tartályt. Nemcsak a kéményén ömlött a füst. Előtte is füstölgött valamilyen szelep. Az is füstnek látszott, pedig hát gőz távozott a fölfűtött gépből. Anyám megvárta, amíg elindul a vonat. Akkor a mozdonyvezető alaposan ráeresztette a gőzt a masinára, beburkolt bennünket a pára és a füst. Kénytelen voltam köhögni a kaparó illatoktól. Anyám elégedetten cipelt haza. Szerinte a biztos haláltól mentett meg.

Néha eszembe jut, karácsony előtt szülői értekezletet hívott össze az osztályfőnök. Anyám is elkocogott azon a délután, aztán nagyon keserű arccal érkezett haza. Először azt hittem, rossz fát tettem a tűzre, de aztán megkönnyebbültem, mikor kiderült, hogy elege lett az órára ellátogató anyukák divatos öltözkézből. Olyan kalapokat nem is tennék a fejemre. Mondta anyám. Azt képzelik, hogy divatosak, de engem madárijesztőkre emlékeztetnek. Malomkerekek. Madárfészkek. Kéményseprők satyakjai. Szőrös lábasok. Cseresznyéstalak. Tollas baglyok. Összegyűrt palacsinták. Anyám nagyon szőszátyár volt, ha fölmérgeelte magát. Szerencsére ez ritkán történt meg. Hallgattunk róla, de mindnyájan tudtuk, hogy nekünk nem jut pénzünk drágább ruhára sem, nemhogy női kalapra, cifraságra, divatos holmira. Anyám nem ment el fogadóórára soha többé.

Néha eszembe jut a sár szaga. Vályogból emeltük a házunkat, s mi magunk készítettük hozzá az alapanyagot. Akkoriban így tett minden szomszéd a Telepen. Apám a kert végében leásott vagy két métert. A felső réteg szinte tiszta homok volt, de aztán előjött a sárgaföld is. Abból már elég tartós vályogot lehetett vetni. Hetekig gyűjtöttük hozzá a lócitromot. Akkoriban még elég sok lovat tartottak a környéken. Én egy vödörrel jártam az utcákat, leginkább a vasútállomás felé kóricáltam, a teherforgalom jó részét még muralovakkal vontatott szekerek bonyolították le. Elég jól tartották a hatalmas testű állatokat, mert nyomukat mindenütt ott hagyták a környező utcákon. Apám mindig megdicsért, ha megérkeztem a dugig megtöltött vödörrel. A vályogba pelyva is kellett, de azt ingyen kaptunk a Gusak-szálláson. A szükséges víz kér-

dését oldotta meg a legkönnyebben az öreg. A víz mindössze tíz méter mélyen volt a föld alatt. A kút kiásásához nem is kellett gépi erő. Apám és a kútásó mester addig tekerték a kézi fúrót, amíg meg nem indult a víz. Apám el is vitt két litert a tartományi intézetbe, ahol kielemezték, és hivatalos iratot kaptunk róla, hogy iható vizet találtunk az udvarban. A vályogvetéshez szükséges fasablonokat apám saját kezűleg készítette. Olyanok voltak, mint a kerék nélkül készült talicskák. Ha nem komoly munkára készültek volna, én kerekeket szerelek rájuk, és órák hosszat játszok velük. Így is órákig foglalkozhattam velük, de az bizony nem volt játék. A sarat közvetlenül a gödör mellett készítettük, hogy ne kelljen messzire hordani a földet. Apám és én kevertük a sarat, aztán anyám dagasztotta, amíg mi megtöltöttük a sablonokat, elsimítottuk rajtuk a sarat, aztán apám rakta le a kész vályogot a földre, mert szerinte csak ő tudta szépen sorjába rakni, a széthullástól megóvni, kezelni a szárítandó kockákat. A hajnali óráktól kezdve késő estig dolgoztunk, mert állandóan attól rettegtünk, hogy jön egy zivatar, és szétveri a munkánk eredményét. Ez megtörtént már a szomszédban, ahol hasonló módszerekkel épült egy ház, s a nagy eső teljesen berogyantotta a falakat. Apám nejlonzsákokat ragasztott össze, hogy végszükség esetén azokkal fedje le a vályogtéglákat. Nekünk szerencsénk volt. Az alatt a három hét alatt, amíg ez a munka tartott, száraz nyár volt, eső csak a frissen felhúzott tetőt áztatta. Apám boldogan állapította meg, hogy szeret bennünket a Jézuska, megkímélt bennünket a dupla munkától. A vályogkészítés akkor szinte az egész környéken folyt. Mellettünk egy dél-szerbiai család dolgozott. Egy középkorú asszony, a lánya és a veje. A férfi elhelyezkedett a városi közlekedési vállalatban, buszsofőr volt. Sárga színű szilvapálinkát ittak egész nap, veszekedtek is folyton. Érdekes módon először mindig a férfi részegedett le, egy ideig még kiabált, aztán egyszerűen eldőlt a földön, és horkolásban tört ki. Az asszony és a lánya azután is veszekedtek. Az asszony szerint a vejkó otthon is található volna munkát, a lánya azt mondta, jobb hogy eljöttek otthonról, mert a régi udvarlója mindig belekötött a férjébe. Attól tartott, hogy a viták a végén késeléssel fejeződtek volna be. Az asszony nagy-zólással vádolta a lányát, meg azzal, hogy sohasem akart igazi családanya lenni, a végén elkurvul a városban. A délutáni órákban már nem voltak képesek igazán dolgozni, a sár szétesett a kezükben. Az asszony irigyen nézte, hogy mi folyamatosan dolgozunk. Apámnak még sörre se futotta,

ha átnézett a kerítésen, és látta a teli literes üveget a szerbiaiak kezében, csak nyelt egyet, és leszegte a fejét. Anyám egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy ne ostorozza a szomszédasszonyokat, az különösen nem tetszett neki, hogy derekuk köré kötötték föl a szoknyájukat, s időnként kivillant az alsónadrágjuk. Apám sohasem válaszolt ezekre a tirádákra, én meg úgy tettem, mintha nem is érdekelne a dolog, pedig ott legeltettem a szemem a fiatalasszony lába közén, ahányszor csak tettem. A délután folyamán, mikor már az anyós elpilledt, a fiatalabbik fölébresztette horkoló férjét, és bebújtak a telek végében felhúzott sátorba. Oda is pillogtam, de hiába, mert mindig behúzták a sátort lezáró cipzárt. Mi csak az ebédszünetben pihentünk, a munka folyt még a szürkületben is. Azokat a pillanatokat élveztem, amíg apám számolt. Egész pontos tervrajzot készített építendő házunkról, azt is kiszámolta, hány darab téglá kell az alapokba, mennyi vályogtéglá a falakba. Arra még ráadott tíz százalékot, ahogy ő mondta, törésre, sarkokra, hulladéokra. Ahogy nőttek a rakások, úgy vált egyre bizonyosabbá, hogy nemsokára véget ér ez az egyhangú és fárasztó munka, jöhet az építkezés. Eleinte nagyon bűdösnek tartottam a sárnak a szagát, aztán észrevétlenül megszoktam. A munka folyamán a tiszta sár illata egész kellemessé változott. Amikor hozzákevertük a pelyvát, különösen a lovak maradékát, akkor kapott egyfajta savanykás szagot, a bomló szerves anyagok sajátos szagát. Később már élveztem a víz és a sárgaföld keveréséből születő anyag sajátosságait. Azt is, ahogy a föld lassan péppé változik, azt is, ahogy elsimul az ujjaim között, s azt az illatot is, ami megremegtette orrcimpáimat. Az újonnan elkészült házban is ezt az illatot éreztem még sokáig, tudtam, hogy munkám is benne van, az egész család igyekezete, apám és anyám kétségtelen lemondása. A sár szagát a mai napig szeretem, számomra az otthont jelenti, a család illatát. Csak mosolygok, mikor a feleségem szidja az őszi sarakat. Nem mindig jelenti a rosszat a sár. Nem mindig jelent szemetet, piszkot, mocskot, tisztítandó felületet. A sár jelentheti a fészket is, a biztonságot, az otthonosságot. Számomra leginkább ezt jelenti.

Néha eszembe jut a bor savanykás íze. A bátyám esküvőjén a fiúkkal az udvaron ugráltam, mikor a nagyobbak közül kitalálta valamelyik, hogy lopjunk bort az asztalokról. A tisztelt vendégek többsége már alaposan fölöntött a garatra, aránylag könnyű dolgunk volt, mikor végigjártuk az asztalokat, és a poharakból egy kancsóba öntögettük a

maradékot. Ezt a kört végigcsináltuk négyszer-ötször, aztán a kazlak tövében testvériesen megosztozkodtunk a zsákmányon. Először csuklani kezdtem, aztán szédülni, s csak akkor hánytam, mikor a bódulatból magamhoz tértem. Mivel nem sokat ettem, csupán a bor fanyar, másnapos változatát köpködtem magam elé. Tanulságnak ennyi is elég volt. Apám bánatára sohase váltam borivó emberré. Ha éppen inni kellett, a sörnél maradtam. Pedig megtanultam a borok helyes használatát, még azt is, milyen poharakat kell a különböző borfajtákhoz használni, az élvezettől azonban általában eltaszít az a régi savanykás íz, amit még most is a nyelvem hegyén érzek. Apám azt szokta hajtogatni, kutyaharapást szőrével, amin mosolyogni tudtam ugyan, alkalmazni nem.

Néha eszembe jut, hogy a legjobb barátom egy Boriska nevű kislány volt. Copfokat hordott, barna szeme szinte mindig nevetett. A nagyobb gyerekek csúfoltak bennünket, hogy szerelmesek vagyunk egymásba. A sok nyelvöltögetés sem térített el bennünket egymástól. Csendesen elvontunk egymás mellett napokig. Minden alkalommal kitaláltunk valamiféle új játékot. Egyszer azt játszottuk, hogy megesküszünk egymással. Anyám még tortát is készített aznap délre. Boriska fehér fátylat hozott otthonról, én meg kivételesen megengedtem, hogy nyakkendő kössenek vékonyka nyakamra. Amikor kivonultunk az utcára, általános feltűnést keltettünk. Legalábbis a gyerekek körében. Sokat nevettek rajtunk, végül mögénk sorakoztak, és a lakodalmas menet hosszasan vonult le és föl, a sarokig meg vissza. Ebédre nem hívtunk meg senkit, mert a torta nagyon kicsike volt. Ezután már nem sok emlékem van a kislányról. Azáltal, hogy megesküdtünk, érdektelenné váltunk egymás számára. Vagy figyelmem az idő múlásával egyszerre a fiúk felé fordult.

Néha eszembe jut, hogy azt a szerb szót jegyeztem meg először: ljuljaška. A dallama kapott meg. Valószínűleg előszörre meg sem jegyeztem pontosan, hogy mit jelent. De olyan, mintha öröktől fogva tudnám. A hintázás, a hullámozás dallama benne van a szóban. Később szinte mindent megtanultam a szerb nyelv kincseiből. De egyik fogódzó, egyik oka, hogy egyáltalán érdekelt a nyelv, a ljuljaška fogalma volt. Ahányszor hintát láttam, ez is eszembe jutott. Olyan volt az egész, mintha egy pici ajtó nyílt volna ki előttem. Azon a pici ajtón egy csodálatos új világba sikerült behatolnom. S akármennyi pofont is kaptam később a szerb nyelv hiányos tudása miatt, már nem voltak képesek

leszoktatni róla, hogy önszorgalomból tanuljam, szeressem, kutassam az ezen a nyelven föllelhető szépségeket.

Néha eszembe jut, hogy mi minden lehettem volna. Afrika-kutató, biológus, csempész, dialektológus, egerész, fűtyművész, geológus, gypmester, halász, írnok, jós, kaszkadőr, lovag, mozdonyvezető, nagyherceg, nyomozó, obsitos, ökörhajtó, parkett-táncos, roncsbontó, sanzonénekes, szívsebész, teaültetvényes, útikalauz és vezér. Vagy akár fővezér is. Meg udmurt, meg titán, meg szívtipró, meg sezlonykészítő, meg rockzenész. Sőt lehettem volna Pergolesi meg özbe meg Országház. S ha nagyon akartam volna, biztosan elérem, hogy nyaktekerészeti lökődönc legyen belőlem, de akár nápolyi is lehettem volna, meg mirtuszkoszorú, esetleg Lajos. Ezen gyerekkoromban sokat töprengtem, de nem voltam e gyötrődésemben egyedül, kiültünk a gát oldalára többen, néztük a Kis-Dunát, és megdumáltuk az esélyeinket. Kiből lesz király, kiből meg juhász. Jobban jár-e, aki elmegy az idegenlégióba, vagy az, aki hurkatöltőgető lesz a vágóhídon. Még olyanok is felöltöttek bennünk, hogy jó lehet gyúronak lenni, de még jobb grófnak, de legtöbbit élvez az életből a főherceg. Ahogy múlik az idő, csökkennek a lehetőségek. Már csak egerész lehetek vagy csempész. A dialektológiát utálom, biológusnak öreg vagyok. Néha eszembe jut, érdemes-e tovább álmodozni ilyen dolgokon. Valahogy mindig arra az eredményre jutok, hogy érdemes. Ha Afrika-kutató nem is leszek, még mindig sok mindent megtudhatok Afrikáról. Jó pap, meg ilyesmi. Holtig tanul az ember, de belehal. Aki azon töpreng, mi lehetett volna belőle, enyhén szólva is hülye. Érdemesebb azon gondolkodni, holnap mit tegyél. Meg holnapután. Az sem rossz, ha csupán olyanokat teszel, amihez kedved van.

Néha eszembe jut, hogy gombát szedtünk Cili nénémel az erdőben. Vele könnyű volt, mert ismert minden gombafajtát, nem kellett félnem, hogy mérges gomba marad a kosaramban. Ha magamra maradtam, akkor igyekeztem csupán csiperkét szedni, azt felismertem, attól nem kellett tartani. Cili néni azonban bátran szedett a fákról is gombákat, mondta is nekem minden alkalommal, hogy ez vörös tinóru, ez meg őzláb, ez meg sárga róka gomba. Nem érdekelt annyira a dolog, hogy különösképpen odafigyeltem volna. Pedig jók voltak a néha kilós méretű példányok, mert anyám kirántotta őket, ízletes húruk felért a kirántott karajjal. A városban Cili néném elég ügyetlenül viselkedett. Ormóttan testét szuszogva cipelte az utcán, ha ismerősökkel találkoztunk, hosszan

pislogott rájuk, mintha nem ismerné fel őket. Az erdőben megváltozott. Mozkékonyabbá vált, a hatalmas tölgyesben olyanná lett, mint egy kislány. Nem szégyellt nevetni, néha még visongott is. Örültem jókedvének, szívesen smátráltam az erdőben vele, hasznos is volt sétánk, mert mindig megörvendeztettem a családot a gombával, néha szederrel, néha áfonyával. Cili néni leginkább a sárga gévagombát szerette, ami hatalmas méretűre tudott nőni a tölgyek oldalán. Csak akkor volt jó, ha fiatalon rátaláltunk, tehát főleg kiadós esők után. Cili néni megette később is, pedig akkor már kissé savanykás ízt kapott. Engem ez a gévagomba éppen Cili nénire emlékeztetett. Nem volt egyedülálló lény, a fák erejét használta ki. Furcsa kénsárga vagy enyhén barnás színű volt, amely színek Cili néni kedvenc színei is voltak. Az alakja is olyan gömbölyded volt, ügyetlen, váratlan irányba görbülő, mint az asszony alakja. Sohasem kértem tőle gévagombát. Tulajdonképpen örült, hogy meghagyom neki az egészet. Mivel fölmászni nem tudott érte, aggódva kérdezte meg tőlem, hogy akarom-e a zsákmány felét. Járt volna nekem, hiszen én másztam föl a fára érte. Aztán hallhatóan sóhajtott örömeiben, mikor lemondtam a gévagombáról. Ugyanígy reszketett érte, hogy helyesen metsszem le kedvenc gombáját a fatörzsről. Külön ellenőrizte, hogy nálam van-e a zsebkés, ha az erdőbe indultunk. Még azt is megkérdezte, elég éles-e. Ha ügyetlenül kezdtem nyiszálni a gombát, akkor rámszólt, hogy vigyázzak, pedig más dolgokért meg sem nyikkant soha. Ha rátaláltunk néhány gévára, többet nem is keresett, akkor már nekem nézett közönséges kucsmagombákat vagy csiperkét, hogy előbb hazaérhessen a konyhájába. Mikor meghalt, nekem gombaízzel szaladt teli a szám. Virágcsokor helyett legszívesebben egy hatalmas gévagombát vittem volna a sírjára.

Néha eszembe jut, hogy az első könyv, amit iskolai eredményemért kaptam, Herceg János Vas Ferkója volt. Nem igazán tetszett. Talán nem is tetszhetett, mert akkor már régen a cowboyok világában éltem, más olvasmány híján a szomszédokból gyűjtöttem könyveket, s a legtöbb filléres regény volt a háborús évekből. Ezeket nemes egyszerűséggel kőbojregényeknek hívtuk, nekem a kedvenc hősöm tehát nem Vas Ferkó lett, hanem egy Nick nevezetű gyors kezű revolverhős, akinek a nevét úgy is ejtettem, ahogy olvastam, vagyis a pasas számomra N-I-C-K maradt. Ez a Nick sokat utazott Texas napsütötte tájain, néha megmentett egy postakocsit a gonosz rablóktól, néha egy ájuldozó fiatal leányt

mentett meg, de szinte minden regényben szembe találta magát a Fekete Kéz elnevezésű bandával, amellyel az utolsó golyóig harcolnia kellett, megtörtént, hogy ez éppen a Vasököl nevű banda volt, de lehetett éppen a Prérifarkasok vagy az Éles Kések nevezetű társaság is. A vége mindig az lett, hogy a rablók meghaltak a tűzpárbajban, vezérük börtönbe került Alamóban, és a megmentett szűz Nick karjaiba omlott. Sajnos, akármennyire is drukkoltam, ez a kóboj nem nősült meg soha, mindig továbblovagolt a prérin, legföljebb megígérte, hogy nemsokára látogatónak jön a kedves hölgy haciendájára. Farm is lehetett a hölgy lakhelye, esetleg major. Mindenesetre nem tanya és nem is szállás. Ha befaltam egy fillérest, kirohantam az utcára, és a fiúkkal kóbojzani kezdtem, említeni sem kell, hogy leginkább Nicket alakítottam, és a jobb kezem nyújtott mutatójából úgy röpködtek a golyók, mint másutt a gépfegyverekből. Még lovam is volt, azt ugyan elhántam néha, de akármikor eszembe jutott, szó nélkül fölkaptam rá, és máris vágattam, mint a szélvész. Ilyen engedékeny közlekedési eszközöm azóta sem akadt. A Vas Ferkót csak évek múlva, gimista koromban olvastam el figyelmesen, aztán elveszett a könyv, már nem emlékszem az ott található kalandokra.

Néha eszembe jutnak a barátaim, akiket régen nem láttam. A Lakatos Pali, akiből kereskedő lett. Az Erdei, aki gépészmérnöknek tanult, aztán papírkereskedőként tartja el magát. A Gombár, aki Ausztráliában hivatalnok, de népdaléneklésből keresi a nagy pénzeket. A Kirsch, aki kiment Izraelbe, aztán katonaszökevény lett belőle, és Argentínában él. A Budai, aki Svédországban kitanult lakatosnak, aztán a Volvo gyár egyik ellenőre lett. A Kovács, aki Kanadában orvos, állítólag saját kórháza van egy vidéki városban. A Kőműves, aki telefonokat javít Németországban. A László, aki asztalosműhelyt nyitott, és most kizárólag konyhabútorok előállításával foglalkozik. A Mondom, aki nyugdíjasként megvalósította régi álmát, és Palicson vett egy kis házat. A Kardos, aki slágerszerző Los Angelesben. Sorsuk teljesen váratlan és furcsa fordulatokat vett, amelyekből szinte semmilyen következtetést nem lehet levonni, csak azt látni, hogy élni és boldogulni akartak, azt látni, hogy derekasan küzdöttek a lehetőségekkel. Ha valamelyikükkel találkozom az utcán, a szemérről ismerem meg egyedül. Meghíztunk, megsoványodtunk, meggörcsültünk, megráncosodtunk, összemertünk. Ha találkozunk, annyi mindent szeretnénk elmesélni egymásnak, hogy semmire sem jut idő. Annyi élményünk van, hogy szavakba önteni egyet

sem érdemes. Annyi érzés hullámszik át rajtunk, hogy nem vagyunk képesek kifejezni őket. Később rájön az ember, hogy a régi barátok csak a szívünkben élnek igazán.

Néha eszembe jut, mennyire megijedtem egy vasárnap délelőtt, mikor a többiek piacra mentek, és engem bezártak a szobába, hogy ne kelljen fölkelteni. Anyám még be is sötétített, nehogy fölbredjek a napfénytől. A szoba hideg volt, mert nem gyújtottak be, és én reszketve ráztam a kilincset. Az ajtó úgy magasodott fölém, mint egy mozdíthatatlan torony. A tárgyak hirtelen idegenekké váltak, nem is mertem megfogni semmit. A szoba nagyobbnak tűnt, mint valaha. Kínomban visszakuporodtam a takaró alá, és énekelni kezdtem. Még szerencse, hogy nagyon sok népdalt ismertem, így hosszan kitartottam a nótázásban. Mikor a társaság megérkezett, a vásárlás izgalmától földobódva, nevetve és lármásan, úgy tettem, mintha mi sem történt volna, de egész nap nem szóltam senkihez.